

Svar på det skriftliga spørsmålet SSS 519/2021 rd

Svar på skriftligt spørsmål om att ta hänsyn till könsmångfalden i Move!-systemet

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spørsmål SS 519/2021 rd undertecknat av riksdagsledamot Inka Hopsu /gröna m.fl.:

Hur säkerställer man att könsmångfalden beaktas på behörigt sätt i Move!-systemet och i gymnastikundervisningen i den grundläggande utbildningen?

Som svar på detta spørsmål anför jag följande:

1) Likabehandling och jämlikhet i lagstiftningen om den grundläggande utbildningen
I en jämlik och trygg lärande miljö har varje elev lika stor möjlighet att få stöd i sitt lärande och växa som individ samt bli uppmärksammas och hörd på ett likvärdigt sätt. Läraren är i sitt arbete underställd diskrimineringslagen (1325/2014). Syftet med denna lag är att främja likabehandling och förebygga diskriminering samt att effektivisera rättsskyddet för den som utsatts för diskriminering. Läraren lyder också under jämställdhetslagen (609/1986). Syftet med jämställdhetslagen är att förhindra diskriminering på grund av kön samt diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck. Läraren, liksom varje fostrare, ska i sin egen verksamhet identifiera de faktorer som påverkar hans eller hennes inställning till könen.

2) Likabehandling och jämlikhet i grunderna för läroplanen

I de allmänna delarna i grunderna för läroplanen 2014 fastställs även principerna för utveckling av verksamhetskulturen. I dessa betonas bland annat jämlikhet och jämställdhet:

”Likabehandling och jämlikhet

En lärande organisation ska främja likabehandling och jämlikhet. Medlemmarna ska bemötas och behandlas likvärdigt oberoende av faktorer som hänger samman med personen i fråga (Lag om likabehandling 21/2004). Likvärdighet betyder inte att alla är likadana. Likabehandling förutsätter både att man garanterar grundläggande rättigheter och möjligheter till delaktighet och att man beaktar individuella behov.

Under grundskoletiden utvecklas elevernas uppfattning om sin egen sexuella identitet och sexualitet. En lärande organisation främjar genom sina värderingar och sin praxis jämställdhet mellan könen och stödjer eleverna i deras identitetsskapande. Undervisningen ska ha ett könssensitivt

förhållningssätt. Skolan ska uppmuntra eleverna att upptäcka sina egna möjligheter och att förhålla sig till olika läroämnena, göra val och binda sig till studierna utan könsbundna rollmodeller. Genom val och utveckling av lärmiljöer, arbetssätt och undervisningsmaterial ger man synlighet åt och visar respekt för den mänskliga mångfalden.”

Det är viktigt att lärarna, liksom varje fostrare, i sin egen verksamhet identifierar de faktorer som påverkar hans eller hennes inställning till könen samt till sin verksamhet som lärare. Läraren ska sträva efter att avveckla könsbundna strukturer, verksamhetsmodeller och stereotyper.

Utöver de allmänna delarna i läroplansgrunderna betonas jämlikhet och likabehandling även i avsnittet om gymnastik. Detta framgår redan i uppdraget för läroämnet gymnastik (GLGU2014, s. 273 och 434), där man konstaterar:

”Uppdraget i gymnastikundervisningen är att påverka elevernas välbefinnande genom att stödja den fysiska, sociala och psykiska funktionsförmågan och en positiv inställning till den egna kroppen. Det är viktigt att de enskilda lektionerna i gymnastik ger eleverna positiva upplevelser och stödjer en aktiv livsstil. I gymnastiken betonas kroppsuppfattning, fysisk aktivitet och samarbete. Gymnastiken ska bidra till att främja jämlikhet, jämställdhet och gemenskap samt stödja kulturell mångfald. Undervisningen ska vara trygg och utgå från de möjligheter som olika årstider och de lokala förhållandena erbjuder. Skolans lokaler, idrottsplatser i närmiljön och naturen ska utnyttjas mångsidigt i undervisningen. Eleverna ska handledas att främja ett tryggt och etiskt hållbart arbetssätt och inlärningsklimat.”

Enligt guiden Jämställdhetsarbete är en kunskapsfråga (Utbildningsstyrelsen 2015) erbjuder gymnastiken alla mångsidiga möjligheter att röra på sig och man gör ingen skillnad mellan gymnastik för flickor och pojkar. I undervisningen ska man se till att alla upplever att deltagandet är meningsfullt och tryggt även oberoende av könsidentitet och könsuttryck.

3) Undervisning i gymnastik och mål

I grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen har till exempel skrivits in (GLGU2014, s. 275);

”Handledning, differentiering och stöd i gymnastik i årskurs 3–6:

En uppmuntrande och accepterande atmosfär är en förutsättning för att målen för gymnastikundervisningen ska nås. Undervisningen ska ge alla elever möjlighet att lyckas och att delta samt stödja en tillräcklig funktionsförmåga med tanke på välbefinnandet. Det är viktigt att beakta elevens individualitet, att arbetsklimatet är tryggt och att tydlighet präglar undervisningsarrangemanget och kommunikationen i undervisningen. Upplevelsen av att kunna och den sociala samhörigheten stöds genom elevorienterade och engagerande arbetssätt, lämpliga uppgifter och uppmuntrande respons. I årskurs 3–6 ska särskild vikt fästas vid sådana grundläggande färdigheter som inverkar på hur eleverna kan delta i gemensamma aktiviteter.”

Utgångspunkten är att metodiska lösningar för genomförandet av undervisningen inte får stämpla enskilda elever eller grupper. I undervisningsmetoderna för gymnastiken är det naturligt att betona aktivitets- och elevcentrering. I de lokala läroplanerna rekommenderas det också att man lämnar spelrum för skolornas och lärarnas lösningar gällande undervisningsmetoder så att skolans resurser och undervisningsförhållanden kan beaktas.

4) Move!-systemets bakgrund och mål

Move! är ett riksomfattande mättnings- och responssystem för den fysiska funktionsförmågan som är avsett för elever i årskurs 5 och 8 inom den grundläggande utbildningen. Det centrala syftet med systemet är att uppmuntra eleverna att på egen hand ta hand om den fysiska funktionsförmågan. Syftet med Move!-systemet är att i första hand hjälpa eleven och hans eller hennes familj att förstå kopplingarna mellan den fysiska funktionsförmågan och elevens hälsa, dagliga välbefinnande, ork och studier.

Move!-mätningarna har antecknats i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen, som trädde i kraft den 1 augusti 2016. Enligt GLGU2014-grunderna gällande gymnastik görs ”Mätningarna enligt det nationella uppföljningssystemet för fysisk funktionsförmåga Move! ska genomföras så att de stödjer den omfattande hälsoundersökningen som ordnas i årskurs 8”. Move!-mätningarna görs alltså på gymnastiklektionerna – som en del av undervisningen i läroämnet. Detta innebär att även Move!-mätsituationerna ramar in av lagstiftningen om den grundläggande utbildningen gällande undervisningen i ämnet gymnastik.

Move!-systemets mätningar av den fysiska funktionsförmågan genomförs i regel under augusti–september för elever i årskurserna 5 och 8 som en del av skolans idrotts- och motionsfostran. Move!-mätresultaten används till exempel i skolornas gymnastikundervisning, hälsoundersökningar som ordnas av skolhälsovården samt inom statsförvaltningen, landskapen och kommunerna i planeringen, uppföljningen och utvärderingen av välfärdsåtgärderna. Resultaten från Move!-mätningarna används inte som grund för elevens bedömning.

Den fysiska funktionsförmågan följs upp i grundskolorna, eftersom man på så sätt bäst når hela åldersklassen barn och unga. Dessutom har skolorna tillgång till olika expertinstanser, till exempel lärare, yrkesutbildade inom skolhälsovården och experter på särskilt stöd. Move!-systemet är i första hand ett pedagogiskt verktyg som kräver och främjar multiprofessionellt samarbete.

Move!-mätresultaten kan användas på många olika sätt:

- För en enskild elev producerar Move! information och respons om dennes egen fysiska funktionsförmåga och tips om hur den kan utvecklas.
- Skolelevernas vårdnadshavare får information om sina barns förutsättningar för fysiskt välbefinnande samt om vilka faktorer som anknyter till barnens välbefinnande de bör fästa uppmärksamhet vid.

- Skolhälsovårdaren och/eller skolläkaren får information om faktorer som eventuellt påverkar elevens ork och välbefinnande negativt.
- Läraren och skolan får information om vilka delområden av den fysiska funktionsförmågan som ska uppmärksammas i planeringen av undervisningen.
- På riks-, kommun- och landskapsnivå producerar Move! objektiv information om barns och ungas fysiska funktionsförmåga till exempel vad gäller utvecklingen och uppföljningen av den nationella motions- och hälsopolitiken och kommunernas hälsofrämjande åtgärder.

Move!-systemet har utvecklats i omfattande samarbete med nationella undervisnings- och hälsovårdsaktörer. Centrala aktörer har varit Utbildningsstyrelsen, statens idrottsråd, undervisnings- och kulturministeriet, Institutet för hälsa och välfärd, social- och hälsovårdsministeriet samt Jyväskylä universitet. Dessutom har Centret för finländsk expertis inom IT CSC, Stiftelsen för främjande av motion och folkhälsa LIKES, UKK-institutet och Undervisningssektorns fackorganisation OAJ deltagit i utvecklingsarbetet.

En mångvetenskaplig expertgrupp har ansvarat för utvecklingen av Move!-indikatorerna och -responssystemet, som samordnas av idrottsvetenskapliga fakulteten vid Jyväskylä universitet. Som ett resultat av utvecklingsarbetet 2010–2012 uppstod Move!-indikatorerna för den fysiska funktionsförmågan som består av sex delar, där man på ett mångsidigt sätt mäter elevens fysiska egenskaper (uthållighet, styrka, snabbhet och rörlighet) samt grundläggande motoriska färdigheter (rörelse-, balans- och redskapshanteringsfärdigheter). Indikatorerna har utvecklats och deras tillförlitlighet säkerställts genom många olika försök och förundersökningar.

Mer information om utvecklingen av mätningsdelarna: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mika-move>

5) Varför görs Move!-mätningar?

Syftet med Move!-mätningarna och den respons de ger är att stöda elevens fysiska funktionsförmåga och uppmuntra till att självständigt utveckla den. Informationen hjälper i första hand eleven och hans eller hennes familj att förstå kopplingarna mellan den fysiska funktionsförmågan och elevens hälsa, dagliga välbefinnande, ork och studier.

Funktionsförmåga har i Move!-systemet definierats som kroppens förmåga att klara av uppgifter som kräver fysisk ansträngning och att uppnå uppställda mål (Rissanen 1999). Detta tar sig uttryck i förmågan att röra sig på egen hand, utöva hobbyer och ta hand om dagliga sysslor. Den fysiska funktionsförmågan påverkar bland annat barnens förmåga att klara sig i vardagen, deras övergripande ork och dagliga välbefinnande.

Uppgifter som kräver fysisk funktionsförmåga i dagens barns och ungas vardag är till exempel:

- Att ta sig till skolan gående eller med cykel.
- Att lyfta och bära den egna skol- och fritidsutrustningen.
- Att röra sig i trafiken: att iaktta omgivningen och reagera på ett ändamålsenligt sätt.

- Att gå i trappor och röra sig i ojämn terräng.
- Att röra sig på olika underlag: förmåga att hålla balansen även på halt underlag.
- Att förebygga skadeverkningar av en stillasittande livsstil: att upprätthålla normal anatomisk rörlighet.

Den fysiska funktionsförmågan främjar också barnets sociala och psykiska välbefinnande. Till exempel spel och lekar som stöder sociala färdigheter och gemenskap förutsätter ofta grundläggande motoriska färdigheter, dvs. rörelsefärdigheter, balansfärdigheter och förmåga att hantera redskap. Dessutom stöder en fysiskt aktiv livsstil det psykiska välbefinnandet och utvecklar barnets positiva självbild som motionär.

Move! är ett pedagogiskt verktyg som främjar barns och ungas hälsa, välbefinnande och de fysiska utmaningar de klarar av i vardagen. Till exempel har en god uthållighet bevisligen samband med inläring, arbetsförmåga och nedsatt risk för kroniska sjukdomar.

De skolor som deltar i den riksomfattande datainsamlingen får årligen egna, skolspecifika responsrapporter avgiftsfritt av undervisnings- och kulturministeriet. De är till stor nytta t.ex. på föräldrakvällar, i Skolan i rörelse-verksamheten, inom elevvården och i planeringen av innehållet i gymnastikundervisningen.

6) Jämlikhet och Move!-mätningsdelar

Move!-mättningsdelarna har utvecklats i en tvärvetenskaplig process vid idrottsvetenskapliga fakulteten vid Jyväskylä universitet. Likabehandling och jämlikhet beaktas seriöst och noggrant i den grundläggande utbildningens skolgymnastik och Move!-mätningarna. Sammanfattningsvis bör de indikatorer som används vara pålitliga, differentierade och så sporrande som möjligt. Det finns i genomsnitt fysiska skillnader mellan flickor och pojkar som gör att indikatorerna fungerar på olika sätt.

Allmänt taget tänker man att flickornas och pojkarnas fysiologi knappt skiljer sig från varandra förrän puberteten börjar. Därför börjar forskarna till exempel i idrottsundersökningar utreda saker med hela undersökningsunderlaget utan att göra skillnad på könsångfald. Enligt forskarna uppstår dock nästan utan undantag ett skede där könet på något sätt anknyter till resultaten i undersökningar som gäller idrott. För att få ett resultat som bättre förklarar fenomenet som undersöks måste forskarna inkludera könsanalyser. Analyserna har avslöjat att könet visar sig vara en förklarande faktor i många frågor som gäller den fysiska funktionsförmågan. Med tanke på slutsatserna är det alltså viktigt att beakta könet hos den som undersöks. Att man vid undersökning eller mätning beaktar kön och/eller andra motsvarande bakgrundsfaktorer ökar detta att deltagarna bemöts på ett likvärdigt och jämlikt sätt och främjar förståelsen för olikheter.

Utgångspunkten för utvecklingen av de riksomfattande Move!-mättningsdelarna var att få så få nollresultat som möjligt. Grunden för detta var tanken att stöda elevernas fysiska självförmåga.

För Move!-mätningarna ville man skapa sådana mätningsdelar där alla i regel får minst några lyckade prestationer. Move!-indikatorerna består av två delar, armpressar och en kombination av kast och lyra där flickor och pojkar har något olika prestationskriterier.

I pilotskedena för utvecklingen av Move!-mätningarna framkom att en betydande andel av flickorna fick resultatet noll lyckade upprepningar vid armpress med tårna i marken. Därför gjordes en version av armpress som tillämpades på flickor, där armpressarna görs med knäna i marken. Å andra sidan förekom det enligt pilotmätningarna inte en tillräcklig skillnad vid pojkars armpress med knäna i marken, så för pojkarnas del var det motiverat att göra armpressarna med tårna i marken.

För armpressarnas del är det viktigt att man under lektionerna strävar efter att uttrycka sig så att man inte skapar och stärker könsstereotyper. Med andra ord finns det inte några ”armpressar för kvinnor/flickor” eller ”armpressar för män/pojkar”, utan det finns olika typer av armpresstekniker som är tårna i marken eller knäna i marken. Pedagogiskt är det förnuftigt att låta eleverna utföra olika former av armpressar, men i en Move!-mätningssituation bör man även med tanke på den riksomfattande datainsamlingsplanen på årskurserna 5 och 8 iaktta de riksomfattande anvisningarna.

I det skriftliga spørsmålet SS 519/2021 konstateras följande: ”Det har framkommit att den binära könsindelningen som använts i mätningarna och uppgifterna samt de starkt könsbundna termerna, såsom armpressar för kvinnor, har väckt förvirring och ångest hos eleverna”.

Begreppet armpressar för kvinnor finns inte med i nomenklaturen som styr gymnastikundervisningen och Move!. Generellt och ur en jämställdhetssynpunkt sett är det inte lämpligt att ge en eller flera rörelser ett könsbundet uttryck, till exempel armpressar för kvinnor.

Vid kast med lyra skiljer sig prestationen i fråga om kastavståndet, som är 7 meter för flickor och 8 meter för pojkar i årskurs 5 och 8 meter för flickor och 10 meter för pojkar i årskurs 8. Olika kastavstånd testades i systemets pilotskede, då man märkte att ett längre avstånd för flickorna orsakade för många nollresultat. Å andra sidan ledde ett kortare kastavstånd för pojkarna till att indikatorn inte längre gjorde tillräcklig stor skillnad, dvs. att en för stor del av pojkarna fick det maximala resultatet 20 i denna del.

Vid fastställandet av prestationsteknikerna övervägdes jämställdhetsfrågan noggrant. Det är klart att inga barn eller ungdomar lika som genomsnittet för sitt kön. I begreppet jämställdhet kan särskiljas en formell nivå och en faktisk nivå. Formell jämställdhet innebär icke-diskriminering samt lika rättigheter och bemötande. Faktisk jämställdhet är jämställdhet i olika situationer och i förhållande till deras slutresultat (<https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/tosiasiallinen%20tasa-arvo>). I två Move!-mätningsdelar, armpressar och kast med lyra, beslöt man att ha olika prestationstekniker för könen i namnet av faktisk jämställdhet.

Syftet med Move!-systemet är att motivera alla elever oavsett nivå av skicklighet och kondition. Syftet med systemet är att uppmuntra och handleda eleven att både i skolan och på egen hand ta hand om den fysiska funktionsförmågan. Mätresultaten ska i sig inte ägnas för mycket uppmärksamhet, utan det viktigaste är att mätresultaten används för att motivera eleverna, visa styrkor och delområden som kan förbättras, följa utvecklingen och vägleda eleverna till en motionsinriktad livsstil.

7) Hur beaktar man att alla som deltar i mätningarna inte identifierar sig med den binära könsindelningen (flickor/pojkar)?

Referensvärdena för Move!-mätresultaten har fastställts separat för flickor och pojkar i en vetenskaplig process. Det finns för närvarande inga referensvärden för andra kön. Referensvärdena för flickor och pojkar syns på Move!-resultatkorten så att eleven ser vilken resultatklass hans eller hennes resultat placerar sig i.

Om eleven inte identifierar sig med den binära könsindelningen är det viktigt att läraren diskuterar saken med eleven och tillsammans kommer överens om vilka referensvärden som används för eleven i Move!-mätningarna.

Skolgymnastiken är ett funktionellt läroämne där den fysiska säkerheten inbegriper bland annat lärarens kompetens, kunskap, didaktiska lösningar och själva verksamheten i undervisningssituationen. Säkerhet i gymnastiken innebär också mycket annat, bland annat att sörja för elevens sociala och psykiska säkerhet. Fostrings- och undervisningsverksamheten kräver tillräckliga empatiska och interaktiva färdigheter, vilket innebär att lärarskapet i hög grad består av empati- och interaktionskompetens samt omsorg om eleverna. Inom gymnastiken ska utgångspunkten för medmänskligt bemötande och undervisningen vara respekt för andra människor.

Helsingfors 14.10.2021

Undervisningsminister Li Andersson